

cursussen aan Vlaamse en Nederlandse universiteiten. Het boek geeft een frisse blik op een breed palet aan geschiedtheoretische kwesties – waaronder teleologisch denken, presentisme, geschiedenis van onderop, temporaliteit, agency versus structuur en intersectionaliteit – door ze steeds te koppelen aan het debat in Vlaanderen. Die onderdompeling in een actueel vraagstuk vormt een mooie essayistische aanvulling op inleidende handboeken als *The pursuit of history* van John Tosh en *Als het verleden trekt* van Herman Paul, en geeft genoeg voer voor discussie over verleden en heden in de collegebanken.

David de Boer, Radboud Universiteit Nijmegen

Jan Luiten van Zanden, *Dochters van Lucy. De geschiedenis van de vrouw-manverhouding vanaf de eerste vrouw* (Amsterdam: Prometheus, 2025). 187 pp. ISBN 9789044656749.

DOI: <https://doi.org/10.52024/9azfk27>

In *Dochters van Lucy* stelt emeritus hoogleraar economische geschiedenis Jan Luiten van Zanden een grote vraag: hoe kwam de vrouw-manverhouding zoals we die nu kennen tot stand? Hij neemt vervolgens betrekkelijk weinig ruimte om die enorme vraag te beantwoorden. Het boek is nog geen tweehonderd pagina's en neemt de lezer in sneltreinvaart mee door de geschiedenis. In zeven hoofdstukken (inclusief inleiding en slot) gaan we van de eerste mensachtige, Lucy, naar de twintigste eeuw.

Van Zanden begint vanuit de observatie dat er een verband bestaat tussen het microniveau (het huwelijk of huishouden) en het macroniveau (de staat). Hij stelt: 'patriarchale huishoudens en autoritaire staten [gaan] hand in hand, terwijl empowerment van vrouwen thuis gepaard gaat met democratische verhoudingen in de rest van de samenleving.' (p.11) Volgens de auteur zijn deze patronen lang geleden, in de periode van vroege beschavingen als Mesopotamië en China, al ontstaan. Om deze bewering te staven gebruikt hij een database waarin de agency van vrouwen in historische samenlevingen letterlijk in kaart is gebracht. Zo wil hij een lacune in de economische geschiedenis opvullen. Dat doet Van Zanden overtuigend: de lijn die in het verre verleden is ontstaan kan inderdaad worden doorgetrokken naar de huidige tijd. Zo weet hij aan te tonen dat vrouwen een

belangrijke rol hadden in zowel de Kleine als de Grote Divergentie, een ontwikkeling die de ongelijkheden in de huidige wereldeconomie helpt verklaren.

Volgens Van Zanden is er dus een verschil tussen meer autoritaire staten in het hart van Eurazië en vrijere staten aan de randen van dat gebied. Hij signaleert vervolgens dat deze scheidslijn samenvalt met de verspreiding van respectievelijk de islam en het christendom. Religie wordt volgens Van Zanden vaak gezien als brenger van de verslechtering van de positie van vrouwen, maar hij wil dat beeld nuanceren. Volgens hem zorgde religie enkel voor meer ongelijkheid tussen de geslachten op plekken waar daar al sprake van was. Het vroege christendom werkte juist emanciperend.

Met de introductie van deze argumentatielijn in het boek komt ook het eerste kritiekpunt: de focus op christendom en islam, waardoor de andere grote wereldreligies buiten beeld blijven. De auteur stipt zelf aan dat de focus op Eurazië ligt en niet op de Amerika's, Afrika en Oceanië, maar dat verklaart nog niet het weglaten van religies als het jodendom en het hindoeïsme, die ook in Eurazië voorkomen. Er zijn meer van dat soort grote omissies. De opkomst van het kapitalisme en het kolonialisme worden volledig buiten beeld gehouden in zijn analyse, terwijl die ontwikkelingen zeker invloed zullen hebben gehad op de sekseverhoudingen.

Religie is slechts een van de dimensies die door Van Zanden wordt gebruikt. Hij heeft ook naar 'kunst, criminaliteit, zelfs sport' gekeken. Het verhaal over kunst is als volgt: vrouwen zouden oververtegenwoordigd zijn in Europese schilderijen uit de Renaissance. Dit vormt een tegenstelling met schilderijen uit Byzantium en Rusland. Van Zanden stelt op basis hiervan de vraag of dat iets zegt over de sociale positie van vrouwen in die twee gebieden. De methode die hij heeft gebruikt voor het statement over de Europese schilderijen, is het tellen van afbeeldingen op Google. Dit roept veel vragen op: hoe veel afbeeldingen zijn er meegenomen in de steekproef, en welke zoektermen zijn er gebruikt? En wat zegt de literatuur over de representatie van vrouwen in kunstwerken – kun je die informatie eigenlijk wel gebruiken om iets over een breder maatschappelijk vraagstuk te zeggen?

Dit specifieke voorbeeld toont de beperking van het willen beantwoorden van een complex vraagstuk in een beknopt en publieksvriendelijk boek. Anders dan in een wetenschappelijke publicatie is er geen ruimte om de onderzoeksmethode uit te leggen en te vergelijken met de bestaande literatuur. Dat laat de lezer met

vragen achter. Tegelijk agendeert Van Zanden hiermee wel een onderzoeksthema dat op vele vlakken verdere uitwerking verdient.

Hoewel het uitgangspunt van publieksboeken lovenswaardig is, blijkt de praktijk vaak weerbarstig. In het geval van *Dochters van Lucy* levert het een boek op dat een heel belangrijk vraagstuk op de kaart zet, maar geen recht kan doen aan de complexiteit van het onderwerp. Van Zanden toont zich in verschillende media-uitingen een gepassioneerd ambassadeur van dit onderzoeksveld, maar in het boek komt dat helaas niet uit de verf. Hopelijk volgen er naar aanleiding van dit werk nog vele publicaties die meer recht doen aan Lucy en haar dochters.

Marieke Dwarswaard, Universiteit Groningen

Nicholas Radburn, *Traders in Men. Merchants and the Transformation of the Transatlantic Slave Trade* (New Haven (CT): Yale University Press, 2023). 360 pp. ISBN 9780300257618.

DOI: <https://doi.org/10.52024/rdp63q61>

De metafoor van het vroegmoderne trans-Atlantische handelssysteem als een 'driehoekshandel' is erg effectief en nog altijd populair. Er zijn twee versies van deze metafoor. In Europa vertellen we meestal dat het systeem zou hebben bestaan uit de levering van eindproducten uit Europa aan Afrika, in ruil voor de tot slaaf gemaakte arbeidskrachten die van Afrika naar Amerika werden vervoerd, die op hun beurt de arbeid leverden voor de Europese consumptiegoederen als suiker, koffie, thee en katoen. In de Verenigde Staten wordt de term 'triangular trade' meestal gebruikt voor de kleinere driehoek die bestond uit rum van Nieuw Engeland naar West-Afrika, waar het geruild werd voor tot slaaf gemaakte mensen, en dan vervolgens vanuit de Caribische plantagekoloniën melasse (het basisingrediënt van rum) terug naar Nieuw Engeland. Deze abstracties zijn onder historici echter steeds minder populair geworden.

In Eric Williams' toonaangevende onderzoek naar de samenhang tussen de opkomst van kapitalisme en het Britse slavernijsysteem was de vermeende dynamiek van de driehoekshandel een belangrijk onderdeel van zijn argumentatie. Sinds dien is er echter steeds vaker kritiek te horen op het idee van een alles bepalende driehoeksdynamiek in het handelssysteem. Over de Amerikaanse driehoek stelde Gilman Ostrander in 1973 al dat het een mythe was, die weliswaar een grote